

Fyzická připravenost čsl. vojáků první republiky

Physical readiness of Czechoslovak soldiers of the First Republic

Richard Švanda

V roce 1862 byla v Praze svolána ustavující schůze Sokola. Jeho myšlenky *V zdravém těle zdravý duch!; V myslí vlast, v paži sílu!; Tužme se!* se na dlouhou dobu staly synonymem pro tělesnou zdatnost a vytrvalost. Nebylo divu, že řady Sokola se rychle rozrůstaly. Na sokolské hnutí brzy navázaly i hasičské sbory a později také armáda.

V lednu 1912 požádala Česká obec sokolská velitelství zeměbrany v Praze o zapůjčení střelnice pro výcvik sokolů. Přestože si Sokol představujeme jako organizaci nemilitantní, po přečtení spisku Aloise Františka Soukupa *„Tyršova idea národní armády“* zjistíme, že tomu tak úplně nebylo: *„Nestačí zbraň, nestačí nadšení, jak děje našich časů opět ukázaly, když k zbraní není mužů vhodných a k nadšení síla bez ochabnutí. Pozdě a marně vzchopit se bez přípravy k odporu, když hodina zkoušky zahřmí, zaduní. Tak tedy k činu čas!“*¹ Branná výchova sokolů trvala až do vypuknutí světové války. Poté byla většina z nich odeslána na frontu, kde hodiny strávené v tělocvičnách i na střelnici mnohokrát zúročili. Neochabující duch vojáků-sokolů byl motivací pro ty, kteří válku přežili. Tyršovo vojenské názvosloví převzala po roce 1918 Československá armáda, týkalo se ovšem jen základního výcviku a povelů.

V roce 1920 došlo k vytvoření prvních pravidelných pluků československé armády. Nová armáda prošla značnou modernizací. Hlavní důraz byl však kladen na fyzickou zdatnost jejich příslušníků. Už ve 20. letech se tvrdilo, že *„v armádě zůstávají požadavky u jednotlivých zbraní na tělesnou vyspělost nezměněny, a to proto, ježto od ní stále ještě v největší míře závisí výkonnost armády, která jest největším měřítkem její zdatnosti v ohledu tělesném, majíc současně značný vliv na vývoj mravních a vůbec duševních sil člověka.“* Poukazovalo se opět na poslední válku, v níž pouze *„značným tělesným výkonům přivyklý voják dovede i po vykonané námaze a prožitých strádáních udržeti si duševní vlastnosti, jako je chrabrost, přesnost, iniciativa, spolehlivost, na patřičné výši i za těch nejtěžších okolností, čímž pozvedá i ducha ostatních spolubojovníků.“*²

Povinnost fyzické zdatnosti a připravenosti byla zakotvena již v branném zákoně Republiky československé z roku 1920. V paragrafu 8, odstavci b) se píše, že všeobecnou podmínkou pro zařazení do československé branné moci je potřebná duševní i tělesná

1 *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1932, č. 96.

2 *Věstník sokolský*. List Svazu československého sokolstva. Praha: Svaz československého sokolstva, 1929, s. 708.

způsobilost.³ Armáda z řad svých pluků začala hledat cvičitele pro výcvik vojenského tělocviku, lyžování a boje zblízka. Součástí denního výcviku se stala ranní půlhodinka, jež měla krátkou rozcvičkou za pomoci jednotlivých cviků, jakými bylo cvičení s puškou, běh, klus nebo skoky, připravit vojáka na další celodenní práci. Další posilování zdatnosti probíhalo v rámci základního hodinového tělocviku, který se u nováčků zaváděl v denních cyklech, zatímco u služebně starších již jen dvakrát týdně.⁴ O potřebě fyzické zdatnosti se vyjadřoval i prezident Masaryk, který v roce 1920 napsal: „Před několika dny sletem sokolským ukázali jsme cizině, jak vysoká je úroveň naší tělesné kultury a jak hluboko pronikla do všech vrstev národa. Podobně jako Sokolstvo, i sport činil naše jméno známým, a borci se vynikajícím způsobem zúčastnili odboje v našich legiích. Přeji vám všem mnoho zdaru a úspěchu. Je více než úkolem, je povinností každého sportovce a občana naší republiky, aby jméno její a prestiž, symbolizovanou pro sport její vlajkou, umístili na místo nejčestnější, nespolehající na nic než na poctivou práci. T. G. Masaryk.“⁵

Fyzická příprava armády se stala počátkem 20. let prvořadým úkolem. Už v roce 1923 byly uspořádány první armádní závody v Praze. Smyslem byla propagace armády a povzbudit k činnosti ty útvary, které dosud výhody tělocvičných aktivit opomíjely. Pravdou však zůstává, že se těchto závodů neúčastnili branci, kteří nabyli tělesných kvalit až službou v armádě, ale byli jimi především v civilu činní sokolové, kteří dosahovali skvělých fyzických výsledků již před vstupem do armády. Mezi prvními dominoval např. voják Bin, který se opakovaně umísťoval na předních místech v lyžařských závodech a roku 1924 získal titul „Mistra československé branné moci v jízdě na lyžích“. Vojáků, které bychom dnes označili za profesionální sportovce, však bylo málo, a proto se od armádních závodů na delší dobu upustilo a teprve po vytvoření kvalitních kádrů se další konaly teprve roku 1928.

V roce 1929 bylo v armádě zastoupeno okolo 14 % všech sokolských cvičenců Československa. Armáda věděla, že Československá obec sokolská může být pro přípravu nováčků důležitá, a proto trvala na tom, aby se mladí sokolové v rámci svých aktivit učili pochodovým cvičením se zatížením, orientaci v terénu, čtení map apod.⁶ Přestože vojenská tělovýchova byla po všech stránkách kvitována, nedařilo se v armádě nové postupy zavádět. Přednosta Výchovného odboru Hlavního štábu MNO JUDr. Jindřich Vaníček se snažil nové techniky prosadit za jakoukoliv cenu, ale všechna snaha marná. Přesto dala dvacátá léta v armádě vyniknout řadě důstojníků, kteří se o rozvoj fyzických aktivit svých posádek v mnohém zasloužili. Patřili mezi ně například budoucí generálové Ondřej Mézl a Hugo Vojta, podporučík Karel Tichý nebo major Jaroslav Purkyt. Bylo jich však daleko víc. Díky těmto cvičitelům se brzy podařilo vychovat v kádrech armády výborné sportov-

3 ZÁKON ZE DNE 19. 3. 1920 BRANNÝ ZÁKON REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ. Epravo.cz [cit. 2017-09-05]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=1774&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

4 WIEDERMANN, Vladimír. Armáda a tělesná výchova. In: MEDEK, R., BLÁHA, S., eds. *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*. Praha: Svaz čs. důstojnictva, 1938, s. 211.

5 MASARYK, Tomáš Garrigue. *Cesta demokracie*. Soubor projevů za republiky. Sv. 1: 1918–1920. Praha: Čin, 1933, s. 100.

6 *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1929, č. 626.

ce, kteří reprezentovali československou armádu na evropských sportovních kolbištích. V rámci setkávání malodohodových armád se např. v roce 1934 konaly armádní závody v rumunské Bukurešti. Příprava čsl. vojáků spočívala v běhu na 8 km, střelbě z pušky na 200 m (deset ran), hodu granátem (3 hody) a zdolání překážky – jednak vysoké ohrady, jednak hlubokého příkopu. Krom toho se konaly další soutěže v plavání, šermu, běhu, jízdě na koni a kopaná.

Pro větší motivaci se ve 30. letech pořádaly různé plukovní, divizní a sborové soutěže, z nichž velký ohlas měl závod „*O pohár velitele 1. divize*“. V závodech se uplatňovaly různé druhy moderních sportů, např. volejbal. Právě ten byl zastoupen v klání „*O pohár generála Hasala*“ v září 1936 ve Znojmě.⁷ Neméně zajímavá byla utkání v rohování (boxu). Právě box byl pokládán za všestranný sport, který dokázal připravit brance v mnohých ohledech, jimiž bylo nezdolné srdce, vzdorování námaze, stejnoměrné hospodaření s dechem, pružnost svalstva nohou schopných neustálého pohybu, celková otužilost a tvrdost. Boxeři vystupovali zmužile, nebojíce se postavit tváří tvář nepříteli a udolat ho rychlými pohyby. Přestože 30. léta byla dobou rozvíjející se modernizace, vsázela armáda stále na situaci boje muže proti muži. Tato logika pramenila ze zkušeností z první světové války a zákopového způsobu boje. Proto se hledělo na to, aby vojáci mistrně ovládali chladné zbraně, jimiž byli vybaveni. Ze sportovního hlediska se tak těšil stále vysokému zájmu šerm. Ten byl sportem tradičním a v prvorepublikové armádě ho pěstovala řada důstojníků a poddůstojníků. Není bez zajímavosti, že toto sportovní odvětví přetrvalo v armádě až do současnosti.

Velká prezentace armády se konala na IX. všesokolském sletu v Praze. Českoslovenští důstojníci a mužstvo nacvičili část představení v kostýmech představujících výjevy ze starověkého Řecka. Ještě větší pak bylo vystoupení na X. sletu v Praze roku 1938. Tyto dva slety významně přispěly k propagaci armády a zvýšily její prestiž v očích obyvatel republiky. S blížícím se rokem 1938 fyzické tréninky v armádě ještě zesílily. K výcviku svých posádek využívala armáda řadu sportovišť, tělocvičen a plováren. V samotné Praze se roku 1932 podařilo vybudovat vojenský stadion na Strahově pro potřeby speciální tělocvičné školy, která od svého založení v roce 1920 připravila celkem 29 tělovýchovných kurzů, 8 kurzů šermířských a 11 kurzů plaveckých. Celkem se jich zúčastnilo na 1296 důstojníků a rotmistrů ze všech posádek čsl. armády.⁸ Ti se po odchodu ke svým útvarům stávali osvětovými pracovníky, předávající zkušenosti svým podřízeným. Nešlo jen o pouhou teorii týkající se tělesné přípravy, ale i o morální stránku. Vojáci byli nabádáni především k tomu, aby neholdovali alkoholu, který oslaboval nejenom ducha, ale především tělo a tím i fyzickou zdatnost.

Vše shora zmíněné poukazovalo na důmyslnou průpravu kádrů čsl. armády. Jejich fyzická připravenost v roce 1938 byla obdivuhodná. Přestože se čsl. armáda budovala od 20. let podle vzoru armády francouzské, zůstala fyzická příprava záležitostí ryze českou, v duchu sokolského hnutí. Podobný obraz bychom v tehdejších armádách světa hledali jen stěží. Důkaz přinesla druhá světová válka, která poukázala na velké nedostatky ve fyzické připravenosti vojáků jak německých, tak i britských či amerických. Většina mužů se-

⁷ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1936, č. 457.

⁸ WIEDERMANN, Vladimír, ref. 4, s. 208-209.

lhala při vstupních zdravotních vyšetřeních, a když přišla řada na základní výcvik, značný počet z nich jej nebylo schopno dokončit. Opak představovali čsl. vojáci, kteří se dostali z okupovaného Československa do Francie a později Velké Británie. Mnozí vstoupili do pověstné francouzské Cizinecké legie, kde prodělali těžký vojenský výcvik. Jejich dřívější připravenost z domova jim pomohla tuto zatěžkávací zkoušku velmi dobře zvládnout. Zářným příkladem je např. osoba generála Jana Kratochvíla, který i ve svých 53 letech absolvoval fyzicky mimořádně náročný britský výcvik „assault“ a dokončil ho stejně úspěšně jako daleko mladší účastníci.

O autorovi: ***Bc. Richard Švanda**, narozen 1986, pracuje v Regionálním muzeu v Náchodě. Absolvoval Filozofickou fakultu Univerzity J. E. Purkyně v Ústí n. L., obor historie. V současné době spravuje národní kulturní památku Pevnost Dobrošov a je autorem několika publikací a populárně-naučných článků na téma vojenství ve 20. století.*

Jak citovat: ŠVANDA, Richard. Fyzická připravenost čsl. vojáků první republiky. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (4), 135-138. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz